

Een ritje op de snelweg van proces-verbaal schoolverzuim naar het raadsadvies.... Behoeftte aan andere verkeersaanwijzingen?

Jeroen M. Petri, Raad voor de Kinderbescherming en
Zineb Mâachou, studente Haagse Hogeschool
Dit artikel werd op persoonlijke titel geschreven; Juli 2015, herzien in juni 2016

Een blik in de achteruitkijkspiegel..... altijd doen*

Onze vestiging Haarlem is al weer een tijdje op weg, sinds januari 2015, met de nieuwe organisatie. Het adviesteam is een nieuw team en ontstaan naar aanleiding van de transitie jeugdzorg. Het is onze voordeur. Processen-verbaal schoolverzuim komen er binnen.

Het is altijd weer een spannende vraag waar een stagiaire onderzoek naar gaat doen. Wel, het leek zinvol om eens te kijken naar schoolverzuimzaken die in het nieuwe traject terecht kwamen. Dus vanaf een proces-verbaal schoolverzuim door een leerplichtambtenaar, via de screening door het adviesteam, de reactie van een gedragsdeskundige tot en met het advies van de Raad aan een officier van justitie een kinderechter of kantonrechter.

In het scriptieonderzoek door Zineb werden 10 processen-verbaal schoolverzuim, opgemaakt tussen 15 januari 2015 en 20 mei 2015 'at random' geselecteerd. De eerste vraag hierbij was: worden processen-verbaal terecht opgemaakt met als bedoeling een strafafdoening. Een tweede vraag was, welke meespelende factoren hierbij het meest opvallen. In dit artikel laten we zien wat er gebeurt in dit traject: wie van de chauffeurs, de leerplichtambtenaar, de adviesteam-medewerker, de gedragsdeskundige en de raadonderzoeker, besteedt aan welke factoren aandacht en waar komt men uiteindelijk op uit. Kortom, we kijken even in de achteruitkijkspiegel....

Een blik op de weg.....kijk ook altijd goed vooruit

De tien onderzochte schoolverzuimzaken, op basis van een proces-verbaal, werden aangemerkt door de leerplichtambtenaar als strafzaak. In 2 van de 10 gevallen werd ook een zorgmelding gedaan.

Na de screening door het adviesteam, de reactie van de gedragsdeskundige werden in

6 JOM-zaken:

- 3 keer een voorwaardelijk sepot of geen straf, geadviseerd omdat hulpverlening loopt of moet worden gestart
- 2 keer jeugdreclassering geadviseerd omdat hulpverlening prevaleert en/of Loopt (o.a. MDFT).
- 1 keer een werkstraf en jeugdreclassering.
- in 1 kantonrechterzaak en 1 kinderrechterzaak werd een voorwaardelijke taakstraf in de vorm van een werkstraf geadviseerd omdat hulpverlening prevaleerde.

2 kantonrechterzaken:

- 1 keer een voorwaardelijke straf geadviseerd in verband met lopende

hulpverlening

- 1 keer werd een zaak aangehouden in verband met lopende hulpverlening.

2 kinderrechtzaken:

- 1 keer een voorwaardelijk sepot geadviseerd in verband met hulpverlening.
- 1 keer een deels voorwaardelijke taakstraf in de vorm van een werkstraf en jeugdreclassering in verband met het borgen van meewerken aan hulpverlening (Bascule)

Geen van de 10 zaken werd een combizaak, dus zowel een straf- als civiele zaak. Concluderend kan gesteld worden dat in 8 van de 10 zaken het proces-verbaal ten onrechte werd opgemaakt richting straf. Een sociale melding lag niet per se meer voor de hand. Wel beter overleg met ketenpartners vooraf.

Uit de literatuur is een aantal relevante factoren geselecteerd waarop het gehele traject geanalyseerd is. Welke factoren komen aan de orde in de processen-verbaal, welke benadrukt het adviesteam, welke de gedragsdeskundige en de raadsonderzoeker en waar in het traject wordt doorgevraagd. Waar worden data informatie. Tot de factoren worden ook specifieke vragen gerekend.

Een greep uit de factoren:

Voor de volledige lijst wordt verwezen naar het empirisch onderzoek van Zineb**.

- Emotionele stoornissen zoals angststoornissen, fobie en scheidingsangst en depressie
- gedragsprobleem/-stoornis; traumatische gebeurtenissen
- ziektes en bv. gehoorproblematiek sinds jeugd
- psychosomatisch klachten
- ambities om diploma te halen, specifiek beroep te bereiken
- het belang van school inzien
- de vraag naar CITO-advies en passend onderwijs
- dynamiek leerling-leerkracht, dynamiek leerling- leerlingenpopulatie (thuis voelen op school, gepest worden); incidenten op school
- type verzuim: te laat, specifieke uren, langere periode
- taalachterstand: vraag naar moedertaal; leerproblematiek; traagheid; leersnelheid
- intelligentieniveau leerling sluit niet aan bij niveau school; 'selfreport': leerling vindt zich niet thuis horen bij schoolniveau; melding door school van motivatieprobleem leerling; veel schoolwisselingen
- leefomstandigheden, lichamelijke problemen, psychische problemen ouders, alcohol en drugsverslaving ouders
- weinig toezicht, structuur en duidelijkheid; ouders hebben onderling conflicten/scheiding; alcohol of drugsgebruik/verslaving
- vrienden die spijbelen, delinquent gedrag vertonen
- bekend bij de Raad in verband met delicten en/of eerder proces-verbaal schoolverzuim

Daarnaast waren er nog wat extra aandachtsfactoren: broers/zussen die in contact zijn met politie en justitie. Of er een hulpverleningstraject aanwezig is en of de jongere dit traject accepteert of weigert. Of er sprake is bij instanties van een sprong naar hulpverlening zonder stevige beeldvorming van de jongere of vorm van diagnostiek. Of er sprake is van niet passende hulpverlening waaraan jongere niet wil meewerken. Of de school in gebreke was, door bv. Afspraken

met ouders en jongere niet na te komen. Of er een OTS loopt. En tot slot of er een wens voor IQ -test/persoonlijkheidsonderzoek bestaat.

Goed licht, Goed Zicht.....wat zien we?

Wat betreft de inhoud van het proces-verbaal schoolverzuim

In 9 processen-verbaal wordt geen vraag naar het CITO-advies gesteld. In 1 zaak komt de passendheid van het onderwijs aan de orde, maar dan in de vorm van een 'selfreport' van een minderjarige: een jongere vertelt: 'passend omdat vrienden ook op die school zitten'.

Een schrijnend voorbeeld is de zaak, waarbij een leerling met een gehoorprobleem vanaf de geboorte en met een gehoorapparaat, waarbij uit het raadsonderzoek blijkt dat het verzuim gerelateerd is aan het gehoorprobleem, de leerplichtambtenaar in het geheel hierover niets vraagt en opmerkt.

Achtergrond van het type verzuim (te laat, specifieke uren, helemaal niet naar school) wordt in geen enkele zaak als relevant gegeven onderbouwd onderzocht.

In geen van de processen-verbaal wordt een verband gelegd tussen motivatie als probleem door school vermeld en geen motivatieprobleem zoals door de minderjarige vermeld: wat er dan wel aan de hand is op school of anders, blijft onduidelijk in de processen-verbaal.

Slechts in 1 zaak is in het proces-verbaal uitvoerige informatie aanwezig over een leerling en zijn achtergrond. Die informatie blijkt afkomstig van school.

Slechts in 1 ander proces-verbaal is hier op doorgevraagd.

In 2 zaken is de school in gebreke gebleken, maar doet de leerplichtambtenaar hier niets mee. De leerling in 1 zaak i.v.m de afspraak dat een leerkracht zou zorgdragen voor opwachten van een leerling in zijn rolstoel, dit gebeurde niet. De motivatie bij de leerling daalde direct waarna verzuim volgde.

In 3 zaken is een proces-verbaal te vroeg opgemaakt en is het effect van ingezette en door de minderjarige geaccepteerde hulpverlening niet afgewacht.

De meeste verhoren van de 'verdachten' door de leerplichtambtenaar gaan in vraagvorm: 'zijn je ouders gescheiden?'. Antwoord jongere: 'ja'. Dan volgt direct de volgende vraag, zonder dat aan de beleving van de jongere en het mogelijke effect op zijn schoolgang aandacht is geschonken. De beleving van jongeren wordt in alle processen-verbaal genegeerd.

De verhoren van jongeren kenmerken zich door gebrek aan samenhang en diepgang, terwijl toch de leerplichtambtenaar volgens de wet 'onderzoekt' wat de oorzaken en achtergrond van het verzuim zijn. Je zou op z'n minst verwachten dat de leerplichtambtenaar de soms uitgebreide gegevens die van school afkomstig zijn, samenvat en de onderlinge samenhang tussen verhoor, informatie van school en eigen verkregen informatie uit gesprekken integreert. In geen van de 10 processen-verbaal verbindt de leerplichtambtenaar in zijn verhoor of conclusie de relatie tussen het verzuim, de aanwezige ambities van de minderjarige en het voldoen aan de basisvoorwaarde dat het cognitieve niveau van de minderjarige leerling past bij het geboden onderwijs en de onderwijsvorm.

In geen van de 10 processen-verbaal wordt outreachend gewerkt door de leerplichtambtenaar. Bij niet verschijnen van de ouders of jongere, ook niet na herhaaldelijke uitnodigingen, wordt geen huisbezoek of bezoek aan school

gebracht. Bezoek aan school was niet echt verifieerbaar, maar huisbezoeken staan in de processen-verbaal niet vermeld.

In geen van de 10 processen-verbaal wordt gerefereerd aan de basisschoolperiode en verschil in schoolgang, plezier, motivatie, gedrag, etc.

In 9 processen-verbaal wordt niet gevraagd naar ambities.

In geen van de 10 processen-verbaal wordt ooit op 'selfreports' van jongeren doorgevraagd: als de jongere zegt dat registraties van verzuim door school niet kloppen of dat de school als saai beleefd wordt.

In de 10 processen-verbaal is sprake van een niet onderbouwde 'sprong naar oplossingen' te vinden: jongeren moet praten over problemen met hulpverlening. In 1 zaak laat de jongere motivatie zien, want hij komt 3 of 4 keer bij de hulpverlening, maar wil niet verder over zijn verleden praten.

In alle 10 processen-verbaal wordt in het geheel niet naar veel relevante factoren gevraagd. Bv. incidenten op school, relatie met leerkrachten waarmee de jongere wel of niet kan opschieten, waarom verzuim vanaf een specifieke datum start, hoe schoolgang daarvoor of bij een andere mentor verliep, of de jongere ambities heeft, etc.

Wat betreft de inhoud van de screening door het Advies Team

De informatie uit het proces-verbaal wordt in een context geplaatst met relevante thema's. In sommige gevallen is gebruik gemaakt van, bij de Raad bekende gegevens uit eerdere rapportages, die direct een beter beeld geven van de context van de jongere. De vraag rijst waarom deze informatie niet ter tafel komt bij het eerder overleg i.v.m. het opmaken of niet van een proces-verbaal schoolverzuim.

In 1 zaak ontbreekt in KBPS de reactie van de gedragsdeskundige en in 1 zaak ontbreekt deze informatie als aanvulling op het Advies Team-screeningsformulier wat wel in KBPS hangt.

Conclusies wat betreft de reactie van de gedragsdeskundige

De gedragsdeskundige vult de screening aan en geeft aan welke richting volgens hem/haar ingeslagen kan worden. De gedragsdeskundige benoemt in veel gevallen hypothesen en/of wijst op een specifieke aspect waar het raadsonderzoek zich op zou kunnen richten: bv. de impact van een gehoorprobleem, afname van een intelligentietest of geheel persoonlijkheidsonderzoek.

De gedragsdeskundige refereert vaak aan de basisschoolperiode en het verschil in schoolgang, plezier, motivatie, gedrag, etc.

De gedragsdeskundige neemt 'selfreports serieus: 'ik verveel me'.

Conclusies wat betreft inhoud van de raadsrapportage

De raadsonderzoeker heeft in 10 zaken doorgevraagd op veel thema's.

De raadsonderzoeker vraagt met name veel door over de basisschoolperiode. Zo blijkt er in 1 zaak op de basisschool al sprake te zijn van ernstige dyslexie en daardoor een grote taalachterstand. Hieraan was in het proces-verbaal geen aandacht besteed, er was niet naar gevraagd.

De raadsonderzoeker stelt veel thema's aan de orde die niet direct met school, schoolgang, intelligentie, leerproblematiek of taalachterstand te maken hebben. Vaak gebeurt dit vanuit de nieuwe civiele insteek, maar is die verkregen informatie niet altijd functioneel.

Bijna in alle zaken wordt niet gevraagd naar het CITO-advies, dus niet onderbouwd of er sprake is van wel passend of niet passend onderwijs gezien dit

advies. 'Selfreports' van de jongere worden in 10 zaken vermeld. 'selfreports' zijn gevoelens die de jongere uit over de beleving van de school en het niveau. In de meeste gevallen blijkt het waarheidsgehalte hiervan hoog.

Doodlopende weg.....onderzoek de zijwegen

Vele disciplines in diverse settings zijn betrokken bij een schoolverzuimzaak. Ieder rijdt in zijn eigen voertuig met eigen gebruiksaanwijzingen. Zij bevinden zich allemaal op een smalle openbare weg.

Het is geen zaak elkaar te vermijden, maar zo achter elkaar aan te rijden dat je elkaar niet raakt, wel ziet. En keurig in volgorde voor een stoplicht of kruispunt blijft staan. De leerplichtambtenaar trekt op, kijkt goed vooruit, maar ziet in zijn achteruitkijkspiegel het adviesteam aankomen, klaar voor het screenen van zijn proces-verbaal. Een gedragsdeskundige daarachter kijkt door de autoruiten van het adviesteam en de leerplichtambtenaar heen en probeert verder vooruit te kijken, de ontwikkeling van de minderjarige. De raadsonderzoeker heeft het meeste overzicht, ziet de andere 3 auto's voor zich. Eigenlijk werkt deze metafoor wel handig: de leerplichtambtenaar kan wijzen op een doodlopende weg en de achter hem rijdende auto's waarschuwen, even een lichtsignaal geven, even remmen. De achterop komende auto's kunnen dan zijwegen bekijken waar de eerste auto net voorbij reed. En wijzen op alternatieven. Als we de resultaten van dit eenvoudige onderzoekje bezien, dan kan de beweging van het traject omgekeerd worden in het belang van een jongere: leerplichtambtenaar neemt eerder contact op met de gedragsdeskundige, advies team of raadsonderzoeker.

Rem, stop voorzichtig en bel even met andere bestuurders.....

Als een leerplichtambtenaar wettelijk onderzoekt wat de oorzaken zijn van schoolverzuim, dient er onderzocht te worden, systematisch, methodisch verantwoord en breed, zonder relevante aspecten, factoren over te slaan. De uitkomst kan een vraag zijn of een antwoord op de vraag wat de achterliggende oorzaak is van het verzuim. De uitkomst kan ook een besluit zijn richting een strafafhandeling. Onderzoek is onderzoek, en betekent dus: onderzoeken en dat is precies wat er in de 10 zaken ontbreekt van de kant van de leerplichtambtenaar. Er is geen methodiek te ontdekken. Er is geen systematisch geordende en geïntegreerde interpretatie of beoordeling van de beschikbare informatie. Het gevolg is dat het gehele traject tot advies van de Raad voor de Kinderbescherming onnodig lang en uitgesmeerd is in de tijd. Er is sprake van veel dubbeling doordat de leerplichtambtenaar informatie van school ombecommentarieerd overneemt en deze informatie weer verschijnt in de screening, weliswaar aangevuld met context en richting van aanpak. Dit hele traject kan verkort door zowel de screening samen met gedragsdeskundige te doen en dit te beschouwen als een start-mdo en een gedragsdeskundige toe te voegen aan het overleg een op te maken proces-verbaal schoolverzuim.

*Jeroen Petri heeft vernomen dat het screeningsformulier momenteel niet meer in gebruik is. Toch doet dit niets af aan de bevindingen en conclusies van dit onderzoekje.

** Stoplicht op groen voor proces-verbaal leerplicht, reed de leerling wel door rood?
Stageonderzoek Pedagogiek, 2015 bij de Raad voor de Kinderbescherming, Zineb Mâachou